

Ziranna Zateli

AMB GRÀCIA
EN AQUEST DESERT

Traducció de Mercè Guitart Ribas

Ed. Males Herbes
2019

Els botons de marfil

Eren dinou germans, de quatre menes diferents. Set d'aquest pare i d'una pobra dona que va morir juntament amb el vuitè nadó en el vuitè part; pel que fa als altres set, tres eren del primer matrimoni i quatre del segon de la segona dona amb qui es va casar, que es va quedar vídua del seu últim marit quan estava embarrassada —i encara no ho sabia— del seu vuitè fill, que finalment va morir.

El va parir, el va enterrar i al cap de dos dies, a la vesprada, li va sortir un pretendent, el vidu Theagenis. Va agafar els seus set fills i se'n va anar a casa seva, amb els altres set. Ell li va parlar sense embuts i amb to conspirador des del primer dia:

—He sentit a dir que ets una bona mare per a molta mainada, però una bruixa per als homes. Pobra de tu que et proposis quedar-te vídua per tercera vegada.

Els seus fills tenien si fa no fa la mateixa edat, es portaven un any o un any i mig, o només uns mesos o

setmanes. Va resultar que dos d'una banda i dos de l'altra tenien el mateix nom, i que dos més havien nascut exactament el mateix dia del mateix any —la llevadora havia marxat d'una casa per anar a l'altra.

Al principi només es miraven amb recel els uns als altres i no deien ni piu ni tampoc menjaven. Després es barallaven per veure qui agafaria primer i cuidaria el nadó que havia nascut al cap de nou mesos de l'aparellament d'en Theagenis i la Penèlope. Qui aconseguia llevar-se primer al matí, a trenc d'alba, corria enlleganyat i amb els somnis que li penjaven de les pestanyes, i agafava fort el bressol de fusta del nounat, que de la batzegada es despertava i esclafia un plor que eixordava. Aleshores els altres nens s'adonaven que algú altre havia estat *el primer*, que havia agafat primer el nadó del bressol, i allò volia dir que era l'afortunat del dia: no aniria a l'escola, ni al camp, ni al molí d'oli de sèsam del seu pare; en resum, es lliurava de les petites feines quotidianes i interminables que havien de fer els nens, normalment de mala gana i pensant només a jugar, llevat de les dues filles més grans, que ja pensaven en el matrimoni però que també es barallaven pel bressol, fins i tot més que els petits, ja que, com que elles ja eren grans, sobre les seves espatlles —unes espatlles, malgrat tot, encara adolescents— hi requeien obligacions més pesades.

El bressol del nadó, doncs, més que no pas el mateix nadó, va unir com per art de màgia aquells germans de tres —ara ja quatre— llavors diferents i va normalitzar o amagar els ànims hostils, els brots de gelosia van disminuir —o almenys tenien ja un altre motiu, un altre

objectiu— i les mirades esquerpes es van apaivagar, per dirigir-se a la recerca d'altres mitjans amb l'objectiu d'expressar desitjos i peticions.

L'afortunat o l'afortunada del dia prenia la posició i l'actitud de guardià al costat del bressol, i al cap d'una estona un tamboret, perquè allò d'estar dret cansava, i era feliç d'assegurar-se una prolongada abstenció dels encàrrecs dels grans, i una mica infeliç també perquè alhora es perdia possibles aventures. Pel que feia al nadó, que era molt ploraner, hi havia dies que, ves a saber per què, no plorava gens, i aleshores en Theagenis i la Penèlope cridaven el nen que el vigilava perquè baixés a fer alguna feina. Però això va passar només un parell o tres de vegades: el plor, si no brollava instintivament de les entranyes del nadó, el provocava el petit guardià amb pessics innocents i inesperats o amb càlids petons que acabaven en mossegades.

Finalment, per a l'afortunat era una gran temptació quan algun altre nen se li plantava al davant amb una moneda al palmell de la mà o un botó de marfil, o amb qualsevol cosa que brillés o fes una olor estranya, fos dolça, de coloraines o sucosa. Obria el puny i ho ensenyava al guardià, allargava el braç amb covardia o valentia cap a ell, i aquest mesurava els pros i els contres d'aquella transacció i actuava en conseqüència. Acceptava l'oferta i li deixava el lloc o bé s'hi negava aferrant i movent com un estendard la corda del bressol flotant, de manera que l'altre s'enrabiava o el maleïa, i si hi havia anat amb un grapat de prunes o un codony, es quedava i s'ho menjava davant seu amb gran minuciositat i goig, rellepant fins i tot els pinyols del fruit, la pell i tot,

per escopir-ho després per aquí i per allà. Però sabem que el guardià també trobava la manera de mantenir, junt amb el seu lloc, la dignitat.

—Mira —li deia—, no et miro!

I realment tenia els ulls tancats i els premia amb bogeria: encara que l'altre mengés pastís de sèmola, no ho veia i, per tant, no patia. Però el delicat martiri no acabava allà.

—No et miro, no, no et miro. Així, com puc saber que no em mires i que no et mors d'enveja? —deia el que menjava.

—Ho he dit jo primer que no et mirava i, com que no et miro —deia ara el guardià—, com puc saber que no mires com no et miro?

Algunes vegades havien arribat a les mans, s'havien rebotat fins a afartar-se'n, ja no tant pel codony o pel bressol, sinó per qui mirava i qui no mirava l'altre.

Entretant, la Penèlope esperava el seu proper germà i germanastre.

Així van néixer cinc criatures més en aquella família polifacètica, i dues més que van morir, i aleshores en Theagenis i la Penèlope van decidir aturar la perpetuïtat de la seva espècie, ja que el vuitè part sempre havia resultat maleït. A més, la dona fèrtil no es lliurava de les reflexions melancòliques cada vegada que paria:

—Vinga a tenir criatures... Ens les dona el Senyor o el Dimoni, això no ho sé, però tard o d'hora se les empassa la terra.

L'últim fill d'en Theagenis i la Sofia, la seva primera dona, al qual tots cridaven pel nom de Benjamí encara que no es digués així —potser perquè era el més petit

abans que nasquessin els més petits, potser perquè tenia una debilitat per les històries bíbliques, i l'enigma que no es cansava de dir era «Els fills de Zebedeu, qui tenien per pare?»—, aquest, doncs, als onze anys havia arreplegat deu botons de marfil, tot un tresor per a un nen d'aquella època.

Un dia va trobar en algun lloc, mentre buscava alguna altra cosa, una jaqueta verda de vellut de la seva difunta i escarransida mare. La va estendre sobre el llit, va fer dues passes enrere, una endavant, mitja enrere un altre cop, va afuar els ulls i es va imaginar com de bé li quedaria sense mànigues i sense coll, com una armilla. Si li ho demanava a l'altra mare seva, la Penèlope, es temia que ella trobaria que aquella tela i aquell color quedarien molt millor a alguna de les seves filles. Per això, va demanar ajuda a una germana de la Sofia, que era modista. Aquesta, un cop va veure que a ella li anava estreta la jaqueta de la difunta, i com que tampoc no tenia filles, va trobar fantàstica la idea d'en Benjamí.

Com l'àvia d'Archibald, aquella àvia implacable d'*Els anys joves* de Cronin, es va asseure un vespre i va cosir al seu net petit un tern verd cridaner ridícul, fent a trossos una cortina de vellut de la casa, i així l'endemà en Benjamí duia —i tot ell brillava— una armilla verda amb una doble fila de deu botons de marfil. I ell no s'avergonyia gens, com l'Archibald, de lluir-se amb aquella roba per l'escola o pel carrer. Tot al contrari; des del moment en què el va tenir, no hi va haver manera que se'l tragués de sobre, que se'n separés. A més, aquell verd no era un verd viu, que fes que els altres nois es riguessin d'ell. Era un verd oliva descolorit,

com el de les olives verdes amargues, un fons ideal per als botons lluent amb reflexos daurats i blanquinosos, en favor dels quals va aprendre a mantenir el cos recte, el pit enlaire i l'esquena com un ciri.

Però aquells botons també els anhelaven els altres. Almenys un noi, en Tulis, els havia clissat des d'un primer moment. «I si no els hi prens —s'amenaçava a ell mateix— no valdràs ni perquè t'escupin les mosques.» Era tres anys més gran que en Benjamí, molt alt i prim com un gànguill —en una funció de l'escola, en un esquetx original en què tots feien de plantes, en Tulis va fer de senyor Sègol.

Un dia, posant-se d'acord amb dos més, va parar una trampa a en Benjamí, en una hora tranquil·la i en un carrer apartat. I va saltar davant seu com una enorme llagosta afamada.

—Veus això, vailet? —va dir, ensenyant-li una llima resplendent que va fer encongir el cor d'en Benjamí—. Vull els teus botons, vailet.

Van saltar els altres dos, van encerclar el noi que no es va atrevir ni a respirar, i en Tulis, doblegant un genoll com un espadatxí i tirant l'altra cama cap enrere, per recollir una mica la seva alçària, va repenjar el braç còmodament sobre el pit d'en Benjamí i, amb mitja rialla de triomf contingut, va tallar un per un amb la llima els deu botons de marfil. Els va remenar dins el puny com si fossin monedes d'or...

—Gràcies, vailet. I saluda les teves germanes pèl-roges —va dir, i es va girar i va marxar fent saltirons amb els altres.

Sota els deu botons de marfil que ja no tenia, el cor d'en Benjamí, plorós i humiliat, va tornar al seu lloc.

—Adéu-siau, nois! Passi-ho bé!... —va cridar vexat i rancuniós, amb grans esperances que sentissin llàstima per ell i li llancessin el tresor robat. Però, com que no el van sentir, ni tan sols van poder ignorar-lo, i és que ja havien desaparegut de la seva vista.

I ara... ai, ara. Ara voldria llançar al cap d'en Tulis totes les pedres del món! Totes! Li semblava injust el que havia passat, molt injust, s'ofegava en els planys, la ràbia, la desesperació, i el més insuportable era recordar que s'havia quedat com un estaquirot mentre els altres el saquejaven. Es va jurar pels ossos de la seva mare que se'n venjaria, i allò, que era millor que res, el va reconfortar.

No volia l'armilla amb uns altres botons, normals i corrents, i és que després de tenir —i ja no tenir— tants botons de marfil, va perdre l'humor i la paciència per tornar a començar de zero. Per ell era com si a un filatèlic li haguessin robat de cop tots els seus segells, l'esforç d'una vida.

La fúria retronjava dins seu, xiulava, rugia i s'enceenia —no era una fúria qualsevol— cada vegada que veia passar en Tulis amb les seves passes llargues i barroeres, que a sobre tenia la crueltat de dedicar-li un somriure d'orella a orella i fins i tot de picar-li l'ullet amb picardia. Va fer que algú li digués que els botons estaven encantats i que, a qui els robava, li queien al cap de tres setmanes, o com a molt tres mesos, els cabells, les ungles i les dents, però en Tulis no en va fer ni cas. I un migdia que el va ensopegar en un lloc desert, mentre en Tulis remenava la terra buscant alguna cosa, ell, des de dalt d'un alturó, amagat entre arbustos i núvols de venjança,

va agafar una pedra, va agafar també decididament un glop d'aire i va llançar la pedra com si fos una bala al cap d'en Tulis. Aquest va caure rodó, es va arrupir, i en Benjamí no es va esperar per veure si s'aixecava ni què faria. Va arrencar a córrer com una llebre, sense saber si allò que l'inundava era excitament o pànic.

Va arribar a casa i, per una porta secreta, va pujar a les golfes i s'hi va tancar. Es va entaforar sota un vestit negre i vell, ple de plecs i de pols d'alguna àvia immensa, que penjava d'un ganxo llarg per penjar-hi bèsties mortes. El vestit arribava fins al terra, es rebolcava... Si sentia passes a l'escala, havia posat una cadira sota el vestit, s'hi emparrava i es penjava ell també del ganxo. Quan no sentia res, es quedava assegut a la cadira, amb la barbeta repenjada al palmell de la mà, sempre envoltat d'aquella roba negra i de pensaments encara més negres.

Hi va passar tota la nit. Ningú no el va buscar, ningú no se'n va preocupar, i allò no sabia si prendre-s'ho com una cosa bona o dolenta.

El matí el va omplir d'angoixa. Un mormol obscur havia començat a escampar-se per la casa, cruixits com si s'obrissin calaixos i es tanquessin cors, veuetes de criatures que algú silenciava, sanglots de la Penèlope, per una banda passes feixugues i per l'altra passes etèries, de tant en tant la veu d'en Theagenis que no s'entenia què deia... Va sentir unes ganes sobtades d'agafar el ganxo i penjar-se! Alguna cosa li deia que tot allò només podia ser culpa seva: havia matat en Tulis!

I si no havia sentit gens el seu nom, o creia no haver-lo sentit, era perquè en una situació tan greu el cridarien pel

seu altre nom, el de veritat, que amb el seu esparverament l'havia oblidat del tot, i res del que li arribava a les orelles —encara que semblí increïble— no l'hi recordava. Ves ara, un altre maldecap: recordar com es deia! Com l'havien batejat... Va murmurar un per un els noms dels seus germans, els únics i els compostos, en alguns es va encallar, es va fer un embolic, però els sabia, li ballaven pel cap, només que ara se li escapaven. Però el seu no, res de res. Quin turment per deu botons de marfil!

—Tulis... Tulis... —va començar un plany, que va vorejar la follia quan va sentir que els mossens arribaven al pis de baix i que li arribava als narius olor d'encens i d'espelmes enceses.

A voltes tenia l'esperança que tot allò s'ho estigués imaginant, que no passés de veritat, que fossin al·lucinacions, fantasmes —va sacsejar el cap perquè marxessin i va colpejar amb el peu el terra, amb el perill de ser descobert—, i és que, des de quan es fa l'enterrament del mort a casa de l'assassí? Va sortir del vestit que el tapava, va enganxar l'orella a la porta de les golfes, es va atrevir a obrir-la una mica...

Allò anava de veres. Eren psalms i encensos que feien la respiració feixuga i hilarant, gent que venia a baix a casa, plors escanyats, mocs empassats, sospirs; i la campana, l'únic que mancava fins aleshores, va començar a sonar... Va quedar glaçat, i no va pensar a tornar al seu amagatall ni a sortir de les golfes. Es va quedar mirant amb una fixació única els mil i un objectes insòlits que havien restat silenciosos durant anys allà dins i que les aranyes teixien amb joia: alfàbies, sacs, roba vella, serres, falçs, una sella de cavall, braços de

nines de drap, un perol ple de banyes de bocs i cérvols, regadores sense cul, un platet ple de lluentons a la vora d'una taula trencada, garbells, taulons, llavors de tabac en bosses, ratoneres, escombres, una balança, potes de cadira, una filosa i fil vermell, menjat per les arnes, els extrems del qual penjaven com serrells, tres cistells de filferro per posar-hi ous, dos coixins foradats, espines blanques de sípia en una safata... A poc a poc es va anar submergint en el seu silenci, en el món de l'oblit, es va asseure en algun lloc, s'ho notava tot —el cos, la ment, les pestanyes— com si fos immaterial, i es va oblidar de tot. Es va adormir.

El va trobar la seva tia, la modista, quan van tornar de l'enterrament, i la Penèlope la va enviar a les golfes a buscar alguna cosa.

—Oh i tant, però si faltava aquest —va reconèixer tan bon punt el va veure als seus peus, fet un manyoc de roba al terra.

El noi va fer un bot. Feia fila de guillat.

—No tinguis por —li va dir acarasant-li el cap—, tens més germans, no estàs sol.

—I en Tulis? —va balbotejar el noi.

—Quin Tulis?

—En Tulis! El llargarut... els botons de marfil...

—Ah, en Tulis. No ho sé, per què? No has vingut al cementiri perquè no tenies els botons de marfil? Et vaig dir de posar-n'hi uns altres, però no vas voler...

En Tulis el va veure just l'endemà, amb una bena blanca al cap, gallejant amb una colla de xicots sobre com s'havia esbatussat amb uns lladres de bestiar...